

REFERENCES

1. Boichuk, Yu. D. (2010). *Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia ekoloho-valeolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia*. [Theoretical and methodological foundations of the formation of the ecological and valeological culture of the future teacher]. Kharkiv.
2. Naharyn, A. V. (2011). *Ekolohycheskaia kompetentnost lychnosti: psykholoho-akmeolohycheskoe yssledovanye: [monohrafiya]*. [Environmental competence of the person: psychological and acmeological research]. Moscow.
3. Herasymchuk, O. L. (2015). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh hirnychykh inzheneriv u protsesi profesiinoi pidhotovky*. [Formation of ecological competence of future mining engineers in the process of professional training]. Zhytomyr.
4. Hreze, O. V. (2009). *Osoblyvosti formuvannia ekolohichnoi svidomosti u studentiv humanitarnoho ta tekhnichnoho napriamiv pidhotovky*. [Features of formation of ecological consciousness in students of humanities and technical directions of preparation]. Kyiv
5. Hurenkova, O. V. (2009). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv vodnoho transportu v umovakh kredytno-modulnoi systemy navchannia*. [Formation of ecological

competence of future specialists of water transport in conditions of credit-module system of training]. Kyiv

6. Lovochkina, A. M. (2013). *Modeliuvannia rozvytku ekolohichnoi kultury studentskoi molodi / A. M. Lovochkina*. Elektoronnyi resurs: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/Lovochkina_20A.20M..pdf [Modeling the development of the ecological culture of student youth.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БУЗЕНКО Ірина Леонідівна – аспірант кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: методика навчання екології та валеології у вищій школі, формування особистості фахівця не природничого профілю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BUZENKO Iryna Leonidivna – postgraduate student Vinnitsa State Pedagogical University named after Myhailo Kotsiubynsky Department of Pedagogy and Vocational Education.

Circle of scientific interests: methodology of teaching ecology and valeology in a higher education, formation of the personality of a specialist of a non natural profile.

*Дата надходження рукопису 16. 01. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*

УДК 37.011.3-051:78]:316.6

ВАН Яцзюнь –

аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
e-mail: pednauk@ukr.net

ДІАГНОСТИКА КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах ефективно діє фахівець, який реагує на нові соціальні очікування, мобільний, здатний до творчого зростання і професійного самовдосконалення, до оновлення своїх знань та збагачення професійної теорії і практики. У зв'язку з цим виникає необхідність оновлення української освіти, яка, як зазначено у Законі «Про вищу освіти» (2014 р.), визначається як відповідність сучасним реальним потребам розвитку країни. У педагогічному аспекті – це орієнтація вищої освіти на засвоєння фахових знань, а й на розвиток цінностей особистості, її пізнавальних і творчих здібностей, формування нової системи універсальних компетентностей, а також основ життєдіяльності майбутнього фахівця [1]. Саме тому українське суспільство зацікавлене у формуванні висококваліфікованого фахівця,

який володіє високим рівнем комунікативної культури.

Сучасна система загальної і професійної музичної освіти визначає музичне мистецтво як поліфункційне явище, в якому закладено великий потенціал духовного становлення і розвитку особистості. Завдяки художньо-комунікативній природі, музика не лише включається у процес людського спілкування, а й є незамінним засобом, за допомогою якого організуються міжособистісні контакти учасників художньої комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна діяльність майбутнього вчителя музики є особливим видом художньої комунікації, що передбачає творче спілкування з музикою та учасниками хорового колективу. Аналіз науково-теоретичних поглядів та педагогічних принципів відомих представників вітчизняних диригентсько-хорових шкіл (М. Колесси,

М. Канерштейна, М. Малька, І. Мусіна, С. Казачкова та ін.) дозволяє зробити висновок про те, що ними створено перші важливі наукові та педагогічні обґрунтування формування диригента, висвітлені основні проблеми диригентсько-хорової підготовки студентів і прокладено подальший шлях для розвитку національної хорової освіти в Україні.

Сучасні науковці (О. Леснік, Лінь Хай, К. Кабріль, Л. Люлюк, О. Попков, Г. Сагайдак, С. Світайло, Т. Смирнова, Н. Тарарак, І. Шинтяпіна та ін.) доводять, що успіх диригентсько-хорової діяльності майбутнього вчителя музики багато у чому залежить від його комунікативної культури. Специфічний зміст диригентсько-хорової діяльності полягає в широкому застосуванні різних комунікативних впливів та зв'язків: диригент – хоровий твір; диригент – хоровий колектив; диригент – співак; диригент – слухач.

Здійснення цих зв'язків вимагає від учителя музичного мистецтва не лише диригентсько-виконавської техніки, а й особливих комунікативних здібностей та навичок спілкування, таких, наприклад, як уміння емоційно впливати на «іншого»; уміння усвідомлено вибирати найбільш відповідний спосіб поведінки та звернення, який забезпечував би готовність учасників хорового колективу до сприйняття та виконання музичних творів; уміння створювати атмосферу яскраво емоційного, творчого пошуку тощо. Вирішуючи ці завдання, автор статті прагнув встановити доцільні і органічні зв'язки між теоретичними і методичними аспектами дослідження, виконати вимоги пріоритету гуманістичного підходу у проведених експериментальній роботі.

Мета статті полягає у висвітленні пропедевтичного етапу діагностики комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на основі виконання творчих завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виявлення критеріїв та рівнів сформованості комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання передбачає врахування та осмислення цілей та змісту його підготовки. Кваліфікаційна характеристика підкреслює, що майбутній вчитель музичного мистецтва має знати спеціальну, науково-теоретичну та методичну літературу з базових основ хорового мистецтва. Так, у дисертаційному дослідженні С. Світайло, серед структурних компонентів фахової компетентності майбутніх учителів музики виділено *когнітивно-пізнавальний компонент* як теоретичну основу для формування практичних здатностей майбутніх

учителів музики. До неї включено знання з історії української хорової музики, аналіз музичних форм, методика роботи з дитячим хором тощо. Майбутній фахівець має досконало знати хоровий шкільний репертуар і уміти створювати власні інтерпретації хорових творів для учнів; уміти працювати з навчально-методичною та науковою літературою. Крім когнітивно-пізнавального автор виділяє ціннісно-аналітичний та діяльнісно-креативний компоненти.

Подібну структуру диригентсько-хорової підготовки студентів знаходимо у дисертаційному дослідженні К. Кабріль. Так, для формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки К. Кабріль [2] пропонує мотиваційно-емоційний, когнітивний та творчо-діяльнісний компоненти досліджуваного феномену. Мотиваційно-емоційний компонент необхідний для прослуховування хорових творів, виявлення емоційних почуттів від почутої музики, ціннісного ставлення до вокально-хорової музики; визначення жанру та стилю прослуханих хорових творів, розкриття художнього образу. Розвиток мотиваційно-емоційного компонента К. Кабріль бачить у здатності виявляти оточуючим свої емоції, особистісне ставлення до хорових творів та оцінювати значення естетичного і виховного впливу творів хорового мистецтва на учнів. Автор розглядає активні форми і методи: написання анотацій з музично-теоретичним, вокально-хоровим, виконавським видами аналізу хорових творів, виконання творчих завдань (набір нотного тексту, створення власних імпровізацій, аранжування хорових творів, пошук вправ для вокального розвитку школярів. Важливими також є добір і естетичне оцінювання хорових творів, особистісне ставлення до творів хорового мистецтва, самостійність у навчанні.

Особливим аспектом дисертаційного дослідження К. Кабріль є обґрунтування змістової структури ціннісних компетентностей особистості, що включає естетичний, пізнавальний та морально-етичний компоненти, а також їхнє змістове наповнення. Структура ціннісних компетентностей, згідно з автором, містить компоненти, у яких має місце високий рівень узагальненості особистісних сфер за параметрами емоційності, мотивації, когнітивного стилю та вольової регуляції дій [2]. Таким чином, діагностика ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва за означеними критеріями дає можливість оцінити рівень їхньої сформованості.

Ґрунтуючись на вищевикладених положеннях, ми виокремили чотири блоки

комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання: 1) мотиваційно-ціннісний (інтереси, ціннісні орієнтації та ідеали у сфері музичного мистецтва); 2) емоційно-емпатійний (здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до міжособистісної взаємодії на засадах взаєморозуміння, толерантності та консолідації); 3) когнітивно-інформаційний (обізнаність щодо проявів комунікативної культури в музично-творчому колективі, володіння нормами комунікативної культури); 4) діяльнісно-поведінковий (особистісна стратегія до підвищення рівня комунікативної культури у професійній діяльності).

Обираючи критерії сформованості комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, ми виходили з компонентної структури досліджуваного феномену, представленого вище. Покомпонентний підхід до вибору критеріїв спрямовувався на розв'язання аспектних дослідницьких цілей, які відображають сутнісний зміст комунікативної культури особистості. Тому для адекватного вибору критеріїв необхідне оволодіння теоретичними знаннями, пов'язаними з об'єктом дослідження, з'ясування його змісту і вибудовування власної теоретичної позиції. Ми вважаємо, що недостатня теоретична підготовленість, не здатність проникати в глибину об'єкта стає причиною неоднозначного розуміння досліджуваного явища. Незмінність критеріїв – одне із основних правил успішності дослідницької діяльності у процесі формування особистості вчителя музичного мистецтва.

На відміну від вибору критеріїв у визначенні їхніх показників важливу роль відіграє суб'єктивний фактор, зокрема, теоретичні позиції і перевага дослідників. Тому при виборі показників кожного критерію ми дотримувалися таких вимог: відповідність показників критерію, їхньої здатності оптимально відображати специфічні характеристики; достатня повнота показників кожного критерію, їхньої пропорційності та послідовності; здатності показників до всебічного охоплення явища та забезпечення його цілісності; забезпечення при мінімумі показників максимуму інформації [3; 4].

Враховуючи вищевикладене та з метою визначення максимально точного поля констатувального експерименту ми провели пропедевтичний аналіз готовності студентів до художнього спілкування з музикою. У зв'язку з цим було проведено лабораторний експеримент у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського. В експерименті взяли участь 57 студентів, які виконали творчі

завдання за методикою О. Попкова [5]. У центрі уваги завдань було головне завдання: чи усвідомлюють студенти комунікативну природу музики і музично-виконавської діяльності, зокрема, чи здатні вони виявляти і впроваджувати у власну диригентсько-виконавську діяльність багатогранність і змістовність комунікативних засобів у музиці?

Для виконання завдань було запропоновано студентам аудіо запис і нотний текст відомого хорового твору – мініатюра Лесі Дичко «Лісові далі». Після виконання твору (у безпосередньо «нотному» варіанті) студенти мали відповісти на низку творчих завдань, а саме: – який емоційно-психологічний стан є визначальним в даному творі і як можна зафіксувати свої висновки; – за допомогою яких комунікативних засобів у даному творі створюється т. зв. «життя образу», за В. Медушевським, – «життя ліричного героя»; – охарактеризуйте пластику диригентських засобів виразності, відносно структурно-змістових елементів драматургії, які присутні у творі; – які прийоми виразності диригентського жесту (символу) будуть, на вашу думку, найбільш доцільним з точки зору розкриття не лише емоційно-образного, але й комунікативного потенціалу даного твору; – за допомогою якої міміки необхідно передати хору без співу і коментарів розкриття емоційно-образного змісту даного твору; – чи може, на ваш погляд, виконавська інтерпретація даного твору відрізнятись залежно від індивідуально-творчих можливостей і здібностей диригента-хормейстера?

Для оцінки виконання студентами творчих завдань і отриманих від них відповідей, ми застосували *метод ціннісного аналізу* [3]. Провідною метою при цьому було виявлення теоретичних і практичних знань та навичок для вирішення *художньо-комунікативних завдань*, а також усвідомлення студентами сутності і ролі даного аспекту для своєї професійної діяльності.

Результати виконання творчих завдань свідчать про те, що переважна більшість студентів усвідомлює комунікативну природу музики і музично-виконавської діяльності, зокрема, свою здатність виявляти і впроваджувати у диригентсько-виконавську діяльність всю повноту комунікативних засобів. Студенти проявили поглиблені знання в аналізі авторського задуму музичного твору, зокрема, в характеристиці його емоційно-психологічного стану, створення нової фабули інтерпретації і, безпосередньо, вироблення і впровадження конкретних диригентсько-хорових технік.

Разом з тим, творче завдання №2, яке передбачало усвідомлення студентами

комунікативних особливостей даного твору, додатково викликало необхідність прояснити їм сутність терміну «ліричний герой музики». Ці результати підтверджують висновки експериментального дослідження О. Попкова щодо вивчення комунікативних засобів хорових творів, так званого «життя образу», за В. Медушевським.

Відповідь на завдання №3 і №4 викликала інтерес у більшості студентів і за змістом відрізнялася логічною практичною спрямованістю. І якщо, за даними результатів експерименту О. Попкова, частина студентів не змогла охарактеризувати пластику та прийоми диригентських засобів виразності, доцільних для розкриття комунікативного потенціалу твору, то у нашому дослідженні виявлено поглиблене розуміння студентами всіх аспектів вищезазначених питань.

Виконання творчого завдання щодо розкриття емоційно-образного змісту музичного твору засобами міміки дало змогу констатувати недостатню обізнаність студентів у питанні артистичної культури диригента-хормейстера, зокрема, прояву «вольового імпульсу» (Г. Єржемський).

Здійснений пропедевтичний діагностичний аналіз комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на основі виконання творчих завдань засвідчив недостатню сформованість у студентів компонентів комунікативної культури, що потребує проведення подальшої експериментальної роботи з метою розв'язання проблеми дослідження.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Пропедевтичний аналіз діагностики комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання дав можливість оцінити готовність студентів до здійснення художнього спілкування з музикою та її складовими компонентами у процесі диригентсько-хорового навчання. Визначені критерії та показники сформованості комунікативної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволили виявити недоліки цієї значущої якості, зокрема, відсутність чіткого розуміння комунікативної природи музики і музично-виконавської діяльності. Це засвідчило нагальну потребу в оновленні традиційних форм і методів, спрямованих на формування комунікативної культури студентів, які найефективніше реалізуються на заняттях з хорового диригування та хорового класу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Ю. І. Формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики і

хореографії: автореферат дисертації... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю. І. Волкова; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2016. – 20 с.

2. Кабріль К. В. Формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / К. В. Кабріль; НАПН України, Ін-т вищої освіти. – К., 2013. – 20 с.

3. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посіб. / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.

4. Олпорт Г. Структура и развитие личности / Г. Олпорт // Становление личности: [Избр. труды]. – М.: Смысл, 2002. – 462 с.

5. Попков А. Д. Формирование коммуникативной компетентности дирижера-хормейстера в процес се обучения в вузе: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук: 13.00.02 / А. Д. Попков. – Краснодар, 2009. – 19 с.

REFERENSES

1. Volkova, Yu. I. (2016). *Formuvannya khudozhn'o-komunikatyvnykh umin' maybutnikh uchyteliv muzyky i khoreohrafiyi*. [Formation of artistic and communicative skills of future teachers of music and choreography:]. Kyiv.

2. Kabryl, K. V. (2013). *Formuvannya tsinnisnykh kompetentnostey maybutn'oho vchytelya muzyky u protsesi dyryhent-s'ko-khorovoyi pidhotovky*. [Formation of values and competencies of future teachers of music in the process of conducting and choral training]. Kyiv.

3. Oleksyuk, O. M. (2004). *Pedahohika dukhovnoho potentsialu osobystosti: sfera muzychnoho mystetstva: navch. Posib*. [Pedagogy of the spiritual potential of personality: the sphere of musical art: proc. allowance]. Kyiv.

4. Olport, (2002). H. *Struktura y razvytye lychnosti*. [Structure and development of personality]. Moscow.

5. Popkov, A. D. (2009). *Formyrovanye kommunykativnoy kompetentnosti dyryzhera-khormeystera v protsesse obucheniya v vuze*. [The formation of communicative competence as a conductor, choirmaster in the learning process at the University]. Krasnodar.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВАН Яцзюнь – аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: формування комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VAN Yatsziun – Post-graduate student Southukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

Circle of scientific interests: formation of a communicative culture of the future teacher of musical art.

*Дата надходження рукопису 09. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*